

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Навчально-науковий інститут мистецтв

Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ МИСТЕЦТВ

Освітня програма «Образотворче мистецтво»

Першого (бакалаврського) рівня

**Спеціальність 023 «Образотворче мистецтво, декоративне
мистецтво, реставрація»**

Галузь знань 02 Культура і мистецтво

**Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 1 від 29. 08. 2024 р.**

м. Івано-Франківськ – 2024 р.

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Історія мистецтв
Викладач (-і)	Кузенко Петро Ярославович - кандидат мистецтвознавства, доцент
Контактний телефон викладача	0342523429
E-mail викладача	petro.kuzenko@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний
Обсяг дисципліни	18 кредитів ЄКТС, 540 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua
Консультації	Консультації із студентами проводяться відповідно до графіку розміщеного на інформаційному стенді та сайті кафедри. Також можливі консультації шляхом листування через електронну пошту.
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<p><u>Предметом</u> вивчення навчальної дисципліни є історія мистецтва зарубіжних країн та України, зокрема види та жанри образотворчого мистецтва, архітектури та декоративно-прикладного мистецтва, визначення періодизації й стильових особливостей розвитку художніх традицій.</p> <p>Програма навчальної дисципліни складається з 26 тем, які охоплюють лекційні й практичні заняття, а також самостійну роботу студентів. Весь курс поділено на чотири змістові модулі: Змістовий модуль 1. Мистецтво Стародавнього сходу; Змістовий модуль 2. Мистецтво зарубіжних країн періоду Середньовіччя та Ренесансу; Змістовий модуль 3. Мистецтво зарубіжних країн XVII – початку XXI століття; Змістовий модуль 4. Мистецтво України.</p> <p>Навчальна дисципліна «Історія мистецтв» пов'язана з іншими фаховими навчальними дисциплінами, які викладаються в інституті, зокрема «Живопис», «Основи композиції», «Основи наукових досліджень». Також на основі вивчення студентами дисципліни «Історія мистецтв» готуються курсові роботи.</p>	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
<p>Метою вивчення дисципліни є формування системних знань про основні етапи розвитку мистецтва зарубіжних країн та України від найдавніших часів до сучасності.</p> <p>Основними цілями вивчення дисципліни є:</p> <ul style="list-style-type: none"> – вивчення понятійно-категоріального апарату дисципліни, розуміння причинно-наслідкових зв'язків у мистецтві; – формування уявлення про основні види та жанри мистецтва; – вивчення основних історичних епох та стилів у мистецтві, творчості провідних митців; 	

- оволодіння прийомами і навичками мистецтвознавчого аналізу творів мистецтва;
- розвиток творчого мислення, уміння формулювати висновки на основі вивченого матеріалу;
- уміння застосовувати набуті знання з історії мистецтва у науковій діяльності.

4. Програмні компетентності та результати навчання

Програмні компетентності

ЗК 8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 12. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ФК 2. Здатність володіти основними класичними і сучасними категоріями та концепціями мистецтвознавчої науки.

ФК 9. Здатність використовувати професійні знання у практичній та мистецтвознавчій діяльності.

ФК 11. Здатність проводити сучасне мистецтвознавче дослідження з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

ФК 12. Здатність презентувати художні твори та мистецтвознавчі дослідження у вітчизняному та міжнародному контекстах.

Результати навчання

5. Аналізувати та обробляти інформацію з різних джерел.

9. Застосовувати знання з історії мистецтв у професійній діяльності, впроваджувати український та зарубіжний мистецький досвід.

10. Володіти основами наукового дослідження (робота з бібліографією, реферування, рецензування).

14. Трактувати формотворчі засоби образотворчого мистецтва як відображення історичних, соціокультурних, економічних і технологічних етапів розвитку суспільства, комплексно визначати їхню функціональну та естетичну специфіку у комунікативному просторі.

15. Володіти фаховою термінологією, теорією і методикою образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації мистецьких творів.

16. Розуміти вагому роль українських етномистецьких традицій у стильових рішеннях творів образотворчого, декоративного та сучасного візуального мистецтва.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	94
практичні заняття	100
самостійна робота	346

Ознаки курсу

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
2,3,4,5,6,7	023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація	1-4	Нормативний

Тематика навчальної дисципліни

Тема	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
1 курс			
II семестр			
Змістовий модуль 1. Мистецтво Стародавнього сходу. (Екзамен)			
Тема 1 . Мистецтво первісного суспільства.	2	2	
Тема 2. Мистецтво Стародавнього Єгипту.	4	4	20
Тема 3. Мистецтво Месопотамії.	2	2	
Тема 4. Мистецтво Давнього Китаю та Індії.	2	2	18
Тема 5. Мистецтво Стародавньої Греції.	4	4	
Тема 6. Мистецтво Давнього Риму.	2	2	20
Всього за семестр	16	16	58
2 курс			
III семестр			
Змістовий модуль 2. Мистецтво зарубіжних країн періоду Середньовіччя та Ренесансу. (Залік)			
Тема 7.. Мистецтво Візантії.	2	2	20
Тема 8. Мистецтво романського Середньовіччя.	2	2	
Тема 9. Мистецтво готичного Середньовіччя.	2	2	
Тема 10. Мистецтво Проторенесансу.	2	2	
Тема 11. Мистецтво раннього Відродження.	2	2	
Тема 12. Мистецтво високого Ренесансу.	4	4	20
Тема 13. Мистецтво пізнього Відродження.	2	4	16
Всього за семестр	16	18	56

IV семестр			
Змістовий модуль 3. Мистецтво зарубіжних країн XVII – XVIII ст. (Екзамен)			
Тема 14. Мистецтво бароко в Італії XVII – XVIII ст.	4	4	
Тема 15. Мистецтво бароко у Фландрії XVII – XVIII ст.	4	4	20
Тема 16. Мистецтво бароко у Франції XVII – XVIII ст.	2	2	
Тема 17. Мистецтво бароко в Іспанії XVII ст.	2	2	20
Тема 18. Класицизм у мистецтві Західної Європи XVII – XVIII ст.	2	2	18
Тема 19. Рококо у мистецтві Західної Європи XVIII ст.	2	2	
Всього за семестр	16	16	58
3 курс			
V семестр			
Змістовий модуль 4. Мистецтво зарубіжних країн XIX-XX ст. (Екзамен)			
Тема 20 . Класицизм, реалізм та романтизм у мистецтві Західної Європи першої половини XIX ст.	4	2	20
Тема 21 . Імпресіонізм та постімпресіонізм у мистецтві Західної Європи кінця XIX-поч. XX ст.	2	2	
Тема 22. Модерн та еклектика у мистецтві зарубіжних країн XIX- поч. XX ст.	2	2	18
Тема 23. Фовізм та кубізм у мистецтві зарубіжних країн поч. XX ст.	2	2	
Тема 24. Абстракціонізм та експресіонізм у мистецтві зарубіжних країн першої половини XX ст.	2	2	
Тема 25 . Сюрреалізм та поп-арт у мистецтві зарубіжних країн XX ст.	2	4	20

Тема 26. Постмодернізм у мистецтві зарубіжних країн кінця ХХ- поч. ХХІ ст.	2	2	
Всього за семестр	16	16	58
VI семестр			
Змістовий модуль 5. Мистецтво України. (Екзамен).			
Тема 27. Давнє мистецтво на території України.	4	4	20
Тема 28. Мистецтво Київської Русі.	2	2	
Тема 29. Мистецтво Галицько-Волинського князівства	2	2	
Тема 30. Мистецтво України кінця ХІV- першої половини ХVІІ ст.	2	2	20
Тема 31. Мистецтво України другої половини ХVІІ - ХVІІІ ст.	2	2	
Тема 32. Мистецтво України ХІХ- початку ХХ ст.	2	4	16
Тема 33. Мистецтво України ХХ- початку ХХІ ст.	2	2	
Всього за семестр	16	18	56
4 курс			
VII семестр			
Змістовий модуль 6. Мистецтво Прикарпаття. (Екзамен).			
Тема 34. Традиції народного мистецтва Прикарпаття.	4	4	
Тема 35. Розвиток образотворчого мистецтва на Прикарпатті в кінці ХІХ – першій половині ХХ ст.	2	4	20
Тема 36. Тенденції розвитку образотворчого мистецтва Прикарпаття 50-80 років ХХ ст.	2	2	20
Тема 37. Розвиток живопису у сучасному мистецтві Прикарпаття.	2	2	
Тема 38. Розвиток графіки у сучасному мистецтві Прикарпаття.	2	2	20
Тема 39. Сучасна скульптура Прикарпаття.	2	2	

Всього за семестр	14	16	60
Загальна кількість по дисципліні	94	100	346

6. Система оцінювання дисципліни

Загальна система оцінювання навчальної дисципліни

Оцінювання з навченої дисципліни проводиться з метою перевірки знань і вмінь студентів, виявлення якості засвоєних компетентцій, формування рейтингу успішності. Оцінювання результатів навчання відбувається на принципах систематичності, об'єктивності та прозорості.

Загальна система оцінювання навчальної дисципліни є уніфікованою в межах Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Оцінювання результатів навчання відбувається згідно положення «Порядок організації та проведення оцінювання успішності здобувачів вищої освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» розміщеного на сайті університету: <https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2023/05/otzinnuvannja-uspishnosti.pdf>

Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти визначені у Положенні про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника:

https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2023/08/polozgenia-pro-osp_7-redaktsia.pdf

Семестровий (підсумковий) контроль з дисципліни «Рисунок» проводиться у формі (екзамену - 2, 4, 5, 6, 7 семестр, заліку - 3 семестр. Навчання оцінюється за 100 бальною шкалою.

Шкала оцінювання			
Університетська	Національна		Шкала ЄКТС
90-100	5 відмінно		A
80-89	4	добре	B
70-79			C
60-69	3	задовільно	D
50-59			E
26-49	2	Незадовільно (з можливістю повторного складання)	FX
1-25			F
		Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)	

Оцінювання результатів навчання з дисципліни передбачає поточне оцінювання на практичних заняттях, виконання самостійної роботи, а також складання екзамену.

Загальна система розподілу балів за різні види робіт

2 семестр (Екзамен)

Вид навчальної діяльності	Максимальна кількість балів
Практичні заняття	
Тема 1	5
Тема 2	5
Тема 3	5
Тема 4	5
Тема 5	5
Тема 6	5
Контрольна (модульна) робота	5
Самостійна робота	15
Екзамен	50
Заг. к-ть	100

3 семестр (Залік)

Вид навчальної діяльності	Максимальна кількість балів
Практичні заняття	
Тема 7	10
Тема 8	10
Тема 9	10
Тема 10	10
Тема 11	10
Тема 12	10
Тема 13	10
Контрольна (модульна) робота	15
Самостійна робота	15
Заг. к-ть	100

4 семестр (Екзамен)

Вид навчальної діяльності	Максимальна кількість балів
Практичні заняття	
Тема 14	5
Тема 15	5
Тема 16	5
Тема 17	5
Тема 18	5
Тема 19	5
Контрольна (модульна) робота	5

Самостійна робота	15
Екзамен	50
Заг. к-ть	100

5 семестр (Екзамен)

Вид навчальної діяльності	Максимальна кількість балів
Практичні заняття	
Тема 20	4
Тема 21	4
Тема 22	4
Тема 23	4
Тема 24	4
Тема 25	4
Тема 26	4
Контрольна (модульна) робота	7
Самостійна робота	15
Екзамен	50
Заг. к-ть	100

6 семестр (Екзамен)

Вид навчальної діяльності	Максимальна кількість балів
Практичні заняття	
Тема 27	4
Тема 28	4
Тема 29	4
Тема 30	4
Тема 31	4
Тема 32	4
Тема 33	4
Контрольна (модульна) робота	7
Самостійна робота	15
Екзамен	50
Заг. к-ть	100

7 семестр (Екзамен)

Вид навчальної діяльності	Максимальна кількість балів
Практичні заняття	
Тема 34	5
Тема 35	5
Тема 36	5
Тема 37	5

	Тема 38	5
	Тема 39	5
	Контрольна (модульна) робота	5
	Самостійна робота	15
	Екзамен	50
	Заг. к-ть	100

Вимоги до письмової роботи

Вивчення дисципліни передбачає обов'язкове виконання всіма студентами **самостійної роботи**. Самостійна робота передбачає виконання студентами завдань до тем згідно силабуса. Це завдання пов'язані із роботою із словниками, підготовки рефератів, презентацій тощо.

Конвертація балів за самостійну роботу

Національна оцінювання	шкала	Конвертація у бали
5		15
4		12
3		8
2		-

Вивчення дисципліни передбачає обов'язкове виконання всіма студентами після вивчення змістових модулів **контрольних (модульних) робіт**. Контрольні роботи проводяться у формі тестування.

Конвертація балів за контрольні роботи:

Національна оцінювання	шкала	Конвертація у бали
5		5
4		4
3		3
2		-

Національна оцінювання	шкала	Конвертація у бали
5		7
4		6
3		4
2		-

	<table border="1" data-bbox="529 152 1366 376"> <thead> <tr> <th>Національна оцінювання</th> <th>шкала</th> <th>Конвертація у бали</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>5</td> <td></td> <td>15</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td></td> <td>12</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td></td> <td>8</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td></td> <td>-</td> </tr> </tbody> </table>	Національна оцінювання	шкала	Конвертація у бали	5		15	4		12	3		8	2		-					
Національна оцінювання	шкала	Конвертація у бали																			
5		15																			
4		12																			
3		8																			
2		-																			
<p>Практичні заняття</p>	<p>Практичні заняття передбачають вивчення студентами тем згідно силабуса. Студенти усно та письмово відповідають та обговорюють питання відповідної теми заняття, готують наукові виступи, проходять тестування.</p> <p>Система оцінювання практичних занять визначена у Положенні про «Порядок організації та проведення оцінювання успішності здобувачів вищої освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника».</p> <p>Конвертація балів з навчальної дисципліни за кожну тему практичного заняття</p> <table border="1" data-bbox="529 958 1366 1187"> <thead> <tr> <th>Національна шкала оцінювання</th> <th>Конвертація у бали</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>5</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>4</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>3</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>-</td> </tr> </tbody> </table> <table border="1" data-bbox="529 1258 1366 1487"> <thead> <tr> <th>Національна шкала оцінювання</th> <th>Конвертація у бали</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>5</td> <td>4</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>3</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>-</td> </tr> </tbody> </table>	Національна шкала оцінювання	Конвертація у бали	5	5	4	4	3	3	2	-	Національна шкала оцінювання	Конвертація у бали	5	4	4	3	3	2	2	-
Національна шкала оцінювання	Конвертація у бали																				
5	5																				
4	4																				
3	3																				
2	-																				
Національна шкала оцінювання	Конвертація у бали																				
5	4																				
4	3																				
3	2																				
2	-																				
<p>Умови допуску до підсумкового контролю</p>	<p>Умови допуску до підсумкового контролю визначаються в Положенні про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника (https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2023/08/polozenia-pro-osp-7-redaktsia.pdf) та згідно положення «Порядок організації та проведення оцінювання успішності здобувачів вищої освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» розміщеного на сайті університету: https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2023/05/otzinnuvannja-uspishnosti.pdf</p>																				

Студент допускається до семестрового контролю при відсутності пропусків занять та виконанні усіх видів робіт передбачених силябусом навчальної дисципліни.

Здобувач не допускається до складання екзамену, якщо впродовж семестру він набрав менше ніж 25 балів. У цьому випадку йому у відомості робиться запис “не допущений” і виставляється набрана кількість балів. Допускається, як виняток, з дозволу завідувача кафедри, виконання у визначений кафедрою строк, здобувачем вищої освіти додаткових видів робіт з навчальної дисципліни (відпрацювання пропущених занять, виконання індивідуальних завдань тощо) для підвищення оцінок за змістові модулі.

Підсумковий контроль

Вивчення дисципліни передбачає залік в кінці 3 семестра.

Залік виставляється на останньому занятті. Оцінка у 100 – бальній шкалі формується як сума балів за практичні заняття, контрольну (модульну) роботу та самостійну роботу студента.

Вивчення дисципліни передбачає складання всіма студентами екзамену у письмовій формі в кінці 2, 4, 5, 6, 7 семестра.

Вивчення дисципліни передбачає складання всіма студентами екзамену у письмовій формі. Екзамен охоплює теми змістового модуля. На екзамені кожен студент повинен обрати білет із трьома питаннями.

Максимально за екзамен студенти можуть отримати 50 балів.

Конвертація балів за екзамен

Національна шкала оцінювання	Конвертація у бали
5	45-50
4	35-44
3	25-34
2	-

7. Політика навчальної дисципліни

Практичні роботи:

Планується виконання студентами письмових робіт: письмових тестових завдань, експрес-опитувань на практичних заняттях тощо.

Академічна доброчесність:

Політику, стандарти та процедури дотримання академічної доброчесності визначено в таких документах ЗВО:

1. Положенні про запобіганні академічному плагіату (нова редакція) у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника: <https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/04/nova-redaktsiia-polozhennia-pro-zapobihannia-akademichnomu-plahiatu.pdf>

метою якого є запобігання та виявлення плагіату в наукових, навчально- і науково-методичних роботах науково-педагогічних працівників, здобувачів всіх освітніх ступенів (ОС) та форм навчання; розвитку навичок коректної роботи із джерелами інформації та впровадження практики належного цитування; дотримання вимог наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань; активізації самостійності й індивідуальності при створенні авторського твору і відповідальності за порушення загальноприйнятих правил цитування.

2. Положенні про Комісію з питань етики та академічної доброчесності (нова редакція), <https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/10/Нова-редакція-Положення-про-запобігання-академічному-плагіату.pdf>, в якому зазначаються права та обов'язки комісії, вимоги до її складу та порядок роботи;

3. Кодексі честі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (нова редакція), <https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/09/Нова-редакція-Кодексу-честі-Прикарпатського-національного-університету-імені-Василя-Стефаника-1.pdf>,

в якому принцип академічної доброчесності сформульовано як один із основних принципів поведінки члена університетської громади.

Відвідування занять

Відвідання занять є важливою складовою навчання. Очікується, що всі студенти відвідають лекції і практичні заняття курсу.

Пропуски занять відпрацьовуються шляхом підготовки індивідуальних творчих завдань (практичних робіт, начерків тощо) та опрацювання літератури із лекційних курсів.

Додаткові бали

Додаткові бали здобувачі освіти можуть отримати за домашні завдання, поглиблене вивчення певних питань за додатковою літературою з лекційних курсів; виконання додаткових завдань із практичних занять.

За рішенням кафедри здобувачам, які брали участь у науково-дослідній роботі (роботі конференцій, студентських наукових гуртків та проблемних груп, підготовці публікацій), а також були учасниками олімпіад, конкурсів тощо, можуть присуджуватися додаткові бали.

Неформальна освіта

Неформальна освіта регулюються Положенням про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника (Редакція 3) (введено в дію наказом ректора № 672 від 24.11.2022 р.)

<https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2022/11/neformalna-osvita.pdf>

8. Рекомендована література

1. Безклубенко С. Д. Мистецтво: терміни та поняття: енциклопедичне видання: у 2 т. Т. 2 (М-Я). Київ: Інститут культурології АМУ, 2010. 256 с.
2. Білозуб Л. М. Історія мистецтв : навчальний посібник. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2019. 148 с.

3. Голубець О. Українське мистецтво ХХ ст., Колір ПРО., Л., 2020. 200 с.
4. Демідко О. Історія образотворчого мистецтва та архітектури. Ліра-К. 2021. 182 с
5. Крвавич Д., Черепанова С., Овсійчук В. Українське мистецтво. Ч. 3. Львів, 2005. 320 с.
6. Кузенко П.Я. Історія української культури: національний підручник / В.А. Качкан, О.Б.Величко, Н.М. Божко, П. Кузенко та ін. - За ред. В.А. Качкана. 3-тє вид. допов. К.: ВСВ «Медицина», 2021. 368 с.
7. Кузенко П.Я. Сакральне мистецтво Карпат: Навчальний посібник. Івано-Франківськ, ЯРИНА, 2021. 173 с.
8. Кузенко П.Я. Музейно-галерейна справа та виставкова діяльність. навчальний посібник. Івано-Франківськ. Ярина. 2021. 168 с.
9. Москвічова Ю. О. Історія мистецтв у контексті світової культури : навчально-методичний посібник : у 3-х т. Т. 1 / Ю. О. Москвічова. Херсон : Видавництво ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 292 с.
10. Овсійчук В. А. Українське мистецтво другої половини ХVІ –першої половини ХVІІ ст. Архітектура, скульптура, живопис. Київ. Мистецтво, 1985. 11. Овсійчук В.А. Українське малярство Х – ХVІІІ ст. Проблемикольору. Львів, 1996. 8. Степовик Д. В. Українська гравюра бароко: Майстер Ілля Олександр Тарасевич, Леонтій Тарасевич, Іван Щирський. Київ: ТОВ"Видавництво "Кліо", 2013. 495 с.
12. Панфілова О.Г., Рублевська Н.В., Тарасюк І.І. Історія зарубіжного мистецтва: навчально-методичний посібник. Ч. 1. Тернопіль: ТНПУ, 2016. 133 с.
13. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. К., 2020. 234 с.
14. Савченко О. І. Історія образотворчого мистецтва : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2006. 50 с.
15. Трегубов К. Ю., Макуха О. В. Історія мистецтв : навч. посіб. Полтава : ПолтНТУ, 2015. 151 с.
16. Фартинг С. Історія мистецтва від найдавніших часів до сьогодення. Харків : Vivat, 2019. 576 с
17. Шевнюк, Олена Леонідівна. Історія мистецтв : навч. посіб. К. : Освіта України, 2015. 451 с. :

Викладач _____ доц. Кузенко П.Я.